

Yüzük Sattıran Ruh Asâleti

Rahim ER*

Özet:

Bu makalede, Başvekil Adnan Menderes'in hayatından bir kesit sunulacaktır. Başvekil'in yüzüğünün Adapazarlı bir kuyumcuya gidişinin hikayesi tarih silsilesi içinde izah edilecektir. Menderes ailesinin Osmanlı Hanedan üyelerine nasıl baktığını; onları, Fransız askerlerinin buluşklarını yıkamasından duyduğu vicdan azabını bir nebze olsun dindirmeye yönelik Türkiye'ye getirmek için Cumhurbaşkanı Celal BAYAR ile mücadelesine temas edilecektir. Başvekil Adnan Menderes'in Sultan Abdülhamid'in zevcesi Müşfika Hanım Sultan ile kızı Ayşe Sultan Osmanoğlu'nu nasıl himaye altına aldığı açıklanacaktır. Bununla alakalı olarak Başvekilin yüzüğünün niçin sattığı izah edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Adnan Menderes, Berrin M Menderes, Celal Bayar, Ayşe Sultan Osmanoğlu, Adapazarı, 27 Mayıs 1960, 17 Eylül 1961

The Dignity of Soul making one sell his ring

Abstract:

A part of Prime Minister Adnan Menderes's life will be presented in this article. The story of the Prime Minister's ring which arrived to a jeweller from Adapazarı will be told chronologically. Here we will touch to the subject that what did the Menderes Family think about the members of Ottoman dynasty, their fight against Celal BAYAR, the President of Republic to bring Ottomans family members back to Turkey, to relieve the remorse they felt because of the members of Ottoman dynasty were washing the dishes of French soldiers. How Sultan Abdülhamid's wife Müşfika Hanım and his daughter Sultan Ayşe were under the auspices of the President Adnan Menderes. The reason of The Prime Minister's selling his ring about tis situation will be told.

Key Words: Adnan Menderes, Berrin Menderes, Celal Bayar, Sultan Ayşe Osmanoğlu, Adapazarı, 27th May 1960, 17th September 1961.

* Yazar

60'lı yıllar; 1963 veya 1964 olmalı. Adnan Menderes'in çileli eşi **Berin Menderes**, tahammülü zor acıları kalbine gömmüş olarak âbidevî bir sabırla evindedir.

Beyi, **Başvekil Adnan Menderes** ısmarlama bir mahkeme kararı ile 17 Eylül 1961 tarihinde asılarak idam edilmiştir.

Ankara; bir öğle sonu... Menderesler'in evi. Berin Hanım, düşünüyor:**Adnan Bey'le** nişanlanmalarını, düğünlerini, parti kurma günlerini, iktidar olmasını, bu millete yeniden **insan olma zevkini yaşatmasını**, yorulmak nedir bilmeyen hizmetlerini, milletimize olan aşkını, milletin coşkun sevgisini... **Ve acı sonu:** 27 Mayıs hükümet darbesini, o felaketli günleri, Menderes'in hapisane hayatını ve asılmasını... Kimbilir kaçınıcı keredir aynı şeyleri düşünüyor.

Berin Menderes, koltuğunda, gözleri buğulu, bu hatıralarla haşır neşirken evin zili çaldı. Hanımefendinin zihninden akan film şeridi durdu:içindcn "**Kim olabilir acaba?**" dedi O merakla beklerken, kapıya bakar hizmetçi geldi:

"Efendim" dedi. "**Adapazarı'ndan bir beyefendi sizi ziyaret etmek istiyor, kabul buyurur musunuz?** »

Hanımefendinin merakı daha da arttı. "**Adapazarlı biri..**" Kendisiyle ne alâkası olabilir ki?..Önce kabul etmek isatemedi.Zira, belli birkaç samimi dostun dışında zaten kimseyle görüşmüyordu.Çünkü, her karşılaştığı, merhumdan bahsediyor; bu da sürekli olarak acılarını tazeliyordu. Ama, kapına kadar gelmiş ziyaretçiyi kederli gününde bile olsa çevirmek, Berin Hanım'ın nezaket anlayışına aykırıydı:

"**Lütfen içeri alınız..**"

Unutulmaz bir alışveriş

Adnan Menderes'in de içinde bulunduğu uçak, 1959 senesinde İngiltere'ye giderken

kaza geçirmiş, bir müddet Londra'da tedavi gören Başvekil, Türkiye'ye dönüşünde onbinlerce vatandaş karşılaşmış ve Allah'a şükür için birçok koyun, deve, sığır kesmişlerdi. Ama, Menderes idam edileceği zaman, yüz kişi, Beyazıt'tan Ak-saray'a kadar bir protesto yürüyüşü yapmamıştı.

Millet de, Berin Hanım gibi gözyaşlarını içine akıtmış, tevekkül içinde Menderes ve arkadaşlarının kurtarılmaları için ancak dua edebilmişlerdi.

İşte o gün gelen ziyaretçi de bu sessiz milyonlar arasından biriydi... İçin için kavrulmuş bir çaresiz...

Berin Hanım'ın ricası ile karşısındaki koltuğa oturan misafire gerekli ikramlar yapıldı Hal hatırdan sonra, Hanımefendi sordu:

"**Buyurunuz efendim; sebeb-i ziyaretiniz?..**"

"Efendim" dedi misafir, "**Ben Adapazarı'nda kuyumcuyum. Dün hayatımın asla unutamayacağım bir alış-verişni yaptım.**"

Berin Menderes, "**merak ettim**" karşılığını verirken, adam devam etti.

"Efendim, dün sabah birileri bana bir yüzüğü getirdi.Yüzüğü evirip çevirirken bir de baktım ki , iç kısmında '**Adnan Menderes' yazılı... Herhalde dedim, bunu Menderes'lerin evinden çalmışlar. Hemen istedikleri parayı verdim ve bu eşsiz hatırayı yeniden size takdim için getirdim. Ne vicdansız insanlar var... Buyurunuz!**"

Sonra, cebinden çıkardığı minik kutunun kapağını açtı ve yandaki sehpanın üzerine bıraktı.

Berin hanım, kendisine getirilen yüzüğü ilk anda kabul etmek istemedi;

Zira o günkü değeri üç bin beş yüz liraydı ve bu para Berin Hanım'da yokdu. Fakat

kuyumcu, onu satmak için değil;ilk sahibine hediye etmek için getirmişti.

"Yüzük çalınmadı ki..."

Adapazarlı kuyumcu. Hanımefendi'nin yüzüne baktı. Vakarla karşısında oturan bu güngörmüş, çınar kadın, elindeki kar gibi beyaz mendili ile gözyaşlarını siliyordu:

"Hayır evladım!" dedi. "Yüzük çalınmamıştı. Beyefendinin bu kıymetli hatırasını parmağımdan hiç çıkarmazdım ki çalınsın?"

Misafir şaşırdı. Parmaktan çıkmayan bir yüzük nasıl olur da ta Adapazarı'na kadar gelir ve kendisini bulurdu?

Evvet nasıl?..Bu Adapazarlı kuyumcu öldüyse Allah rahmet eylesin; hayattaysa kendisine sıhhat afiyet dileriz.Onun Adnan Menderes'in yüzüğünü tekrar Berin Hanım'a getirmesi, bugün aradan şu kadar zaman geçtikten sonra, merhum Başbakan'ın ruh dünyasınıu derinlemesine tanımamıza vesile olmuştur.

Büyükelçiye ihtar

Şimdi, hadiseyi tam kavrayabilmek için hayli gerilere gidiyoruz..

1930'larda siyasete giren, ancak 1945'e kadar kendini âdeta gözlerden saklayan, hatta parti grubu toplantılarda bile ta arkalarında oturan Adnan menderes, üç arkadaşıyla birlikte CHP'den kopar ve Demokrat Parti'yi kurar.

Demokrat Parti 1946'da seçime girer ama, binbir sandık hilesiyle iktidara gelmesine mani olunur. Yani, milletimizin hayatından dört yıl alınıp götürülür...

O yıllar: ah o yıllar! Yolsuz, elektriksiz,traktörsüz telefon-suz,susuz,ayakkabısız,üstsüz,başsız yıllar...

Bir köyde, ancak bir çift ayakkabı ve bir ceket vardır.Şehre incek köylü, uysa da

uymasa da o rengi atmış eski püsküleri giyerek gider... Mahrumiyet ve kahredici günleri... Menderes, kahredici yokluğu gayet iyi görmektedir...

DP, 1946'da çelmelendiği için iklitara gelmemiştir. Ama halk,14 Mayıs 1950 seçimlerinde bu oyunu çok ağır cezalandırır.Demokrat Parti bir beyaz ihtilalle, ezici bir çoğunlukla seçimi kazanmıştır ve o güler yüzlü insan **Adnan Menderes** artık başvekilidir.

Şimdi, kendisiyle birlikte milletin de yüzü gülmeye başlamıştır.

Bir sevgili, bir milli kahraman haline gelen Adnan Menderes, gecesini gündüzüne katarak çalışmaktadır. Bu arada yurt içi ve yurt dışı seyahatler yapmaktadır.

1952 senesinde Paris'tedir. Resmi görüşmeler bittikten sonra, Türk Büyükelçisi'ne sorar:

"Sefir beyefendi! Fransa'da Osmanlı hanedanından kaç kadın var ve bunlar ne işi yapmaktadırlar?"

Malum, hanedan mensupları topyekün Türkiye dışına sürülünde , bunların bir kısmı da Fransa'ya yerleşmişlerdir.

Bizim Büyükelçi, **"Bilmiyorum Başvekil hazretleri"** cevabını verince, Adnan bey asabileşir:

"Bu malumatı yirmi dört saat içinde istiyorum. Aksi halde sizi vazifeden almak mecburiyetinde kalabilirim."

Türk büyükelçiliği Fransız istihbaratının da yardımıyla ertesi gün listeyi hazırlar ve Başbakan'a arz eder.

Bir istifa dilekçesi

Başbakan, Hanedan'ın kadın âzâlarından kimlerin Fransa'da yaşadığına ve ne iş yaptıklarına dair yazıyı acı bri yüz ifadeyle okur.Ancak, fazla bir şey belli etmemeye çalışarak, kağıdı katlayıp cebine koyar.

Adnan Menderes, Türkiye'ye döndüğünde Çankaya'ya gider ve cebindeki kağıdı çıkartarak Reisicumhur Celâl Bayar'ın masasına bırakır.

"Efendim" der. "Şu oldu. Bu oldu. Neticede, bu memleketi Türklerin hakani, Müslümanlar'ın Halifesi ve teb'anın Pa-dişahı sıfatı ile altı yüz yıl yirmidört sene idare etmiş bir ailenin kadın mensuplarının çoğunluğu, yaptığım tahkikata nazaran ve şu listede görüldüğü gibi Fransız ordusunda bulaşıkçılık yapmaktadırlar. Bu, hepimiz için yüz karasıdır. Hiç değilse Hanedan'ın kadın âzâlarını yurda kabul edelim. Kendilerine bakmamız insanlığımız icabıdır. Ama bunu çok görürsek bari ordumuzda bulaşıkçılık yap-sınlar."

Bayar, "Hayır" der. "Müsaade edemem".

Bunun üzerine Başbakan, derhal bir kâğıt alarak birşeyler yazar ve Cumhurbaşkan-ı'nın masasındaki diğer kâğıdın yanına bırakır. Ardından, "Müsaadenizle efendim!" diyerek, sür'atle odadan ayrılır.

Celâl Bayar, önündeki kâğıda bir bakar ki, Menderes istifa dilekçesini vermiştir.

Tabiî, adeta şok geçirir.

Araya, halen hayatta olan Demokrat Parti Muş Meb'usu Gıyasettin Emre'nin de olduğu bazı milletvekilleri, bakanlar girer, Menderes istifadan vazgeçirilir. Fakat Osmanoğulları'nın kadın mensupları da çıkarılan bir kanunla Türkiye'ye kabul edilirler..

Kim bu ziyaretçi?

Vatanlarına avdet edenler arasında Sultan Abdülhamid'in zevcesi Müşfika Hanım Sultan ile kızı Ayşe Sultan Osmanoğlu da vardır. Teşvikiye tarafında bir kira evinde oturmaktadırlar.

Bir sabah, erken sayılacak bir saatte, evin zili çalar. Kapıyı Ayşe Osmanoğlu açar. Karşısında bir beyefendi vardır.

Ayşe Sultan, gelen şahsa , "Buyurun efendim, bir arzunuz mu vardı?" diye sorar. Kapıdaki adam:

"Evet" der. "Şayet kabul buyururlarsa Valide Sultan'ı görmek istiyorum."

Ev sahibesi. "Bu erken saatte" dercesine hayretle karışık bir tereddütle:

"Az müsaade ediniz lütfen, kendilerine arz edeyim" der ve hafif aralık bıraktığı kapının arkasında uzaklaşan ayak sesleri ile kaybolur. Kapının dışındaki beyefendi-nin kalbi, şimdi bekleme heyecanı ile daha yüksek atmaya başlamıştır.

Kimdir bu adam? Oraya niçin gelmiştir?..

Ayşe Osmanoğlu, az. sonra geriye dönmüş, kapı önünde duran beyi "Buyurun efendim; sizi bekliyorlar" diye içeriye davet etmiştir.

Adam ev sahibesini takip eder. Biraz sonra, saraydan köye kadar, bizim hayatımızın o güzellikler üstü manzara ile karşı karşıdır.

Kuşluk namazını eda etmiş Müşfika Sultan hazretleri, başında kar gibi lekesiz tülbenti, elinde doksandokuzluk tesbihi ile seccadesinde Rahman'ı zikretmektedir.

Misafir, Valide Sultan'ın el işareti ile yanbaşındaki koltuğa ilişir. Ayşe Sultan da sedire..

Yabancı adam, beklerken, içinden. "Allahım, ne kadar nurlu bir yüz! N emübarek bir ana..." demektedir. Nihayet Valide Müşfika Sultan zikrini tamamlar ve elini yüzüne sürer. Meçhul misafir, hemen devlet ananın eline sarılır.

"Berhüdar olasin evladım, hoş geldiniz..."

"Teşekkür ederim Valide hazretleri; hoş bulduk..."

"Türkiye sadrazamı"

Bu sırada el öpme sahnesini seyreden Aşye Sultan'ın gözü az ötede duran bir günlük gazeteye ilişir ve birden heyecanlanır. Şu an annesi ile son derece hürmetkâr bir eda ile konuşan yabancı, işte şu gazetede fotoğrafı olan şahıstır. Aşye Sultan, titrek bir sesle sorar:

"Beyefendi! Siz Başvekil Adnan menderes değil misiniz?"

"Evet" der misafir, **"bendenizim"**

"Hay Allah!" demekten kendini alamaz Aşye Osmanoğlu ve devam eder:

"Beyefendi, niçin önceden haberimiz olmadı? Böyle hazırlıksız ve gafil avlandık."

Başbakan Menderes, güleç bir yüzle cevap verir:

"Zararı yok efendim.Bendeniz Valide hazretlerinin elini öperek hayır duasını almak ve bir ihtiyacınız olup olmadığını öğrenmek için geldim"

"Fakat mahcup olduk" der Aşye Sultan..

"Estağfirullah efendim. Burada mahcup olması gereken biri varsa, o da benim. Ama haberli gelseydim kapının önü gazeteci dolardı ve bana olan tavırları sebebiyle sizi üzebilirlerdi."

Aşye Sultan, annesine döner ve bu darbeler, sürgünler, çileler yaşamış ihtiyar Valide Sultan'a onun anlayacağı şekilde ve sesini hafif yükselterek, durumu izah eder:

"Anneciğim, bu beyefendi Türkiye Sadrazamı.Hayır duanızı almak ve bir ihtiyacımız olup olmadığını sual etmek için gelmiş."

Hâlâ seccadenin üstünde olan Sultan Hamid'in kadın efendisi, asaletle cevap verir.

"Yâ!" der. **"Pek mütehasıs oldum.Dualarımız sizinle beyefendi hazretleri.Hiçbir ihtiyaç ve sıkıntımız yok.İyiler eksik değil.Bir mühendis be-**

yefendi hem bu evi bize tahsis etti kira almıyor; hem de her ay on bin lira harçlık veriyor.Allah razı olsun rahatız." Adnan Menderes, birkaç yapılan ikramalardan sonra tekrar Müşfika Sultan'ın elini öper. **"Efendim, işte şu hususi telefonum. Size hizmet etmek benim için şeref-tir.Emirlerinizi beklerim."** der ve gider.

Kapıdan ayrılırken, bu duygu yüklü insanın göz pınarlarında, dışarı akmamış iki damla gözyaşı vardır. Zira, Osmanlı hanedanı erkekleri hâlâ yurda girememektedir.İnsan başbakan da olsa her zaman, her şeye muktedir olamıyor.

Menderes, o gün o evden biraz hüzün, biraz memnuniyet ve fakat buruk bir ruh haliyle çıkar ve yine devletin yüzleri, binleri bulan meselelerine dalar.

"Eğer ölürsem"

Bu ziyaretin üzerinden üç mü, beş mi kaç kaç yıl geçtiğini bilmiyoruz.

Sene 1959...

Adnan Menderes ve bir Türk heyetini İngiltere'ye götüren uçak Londra üzerine geldiğinde, sis yüzünden iniş yapamaz; dolaşır, dolaşır ve sonra pilotun bütün gayretlerine rağmen yere çakılır.Başbakan'ın, hafif bir yarayla kazadan kurtulması, bütün Türkiye'de muazzam bir heyecan meydana getirir.

Adnan Menderes,birkaç gün Londra'da tedavi gördükten sonra yurda döner. İşte bu dönüş görülmeye değer. Bir gün öncinden başlayarak, İstanbul-Yeşilköy havaalanı tıklım tıklım dolmuştur. İğne atılsa yre düşmeyecek gibi...

Uçak piste inip de, Menderes o apaydınlık yüzü ile kapıda görünüp karşılayıcıları selamlayınca, sanki yer yerinden oynar. Uzun ve mahşeri kalabalığın şehre girişi saatler alır...

O akşam, Menderesler'in evi geçmiş oluna gelenlerle dolup tasar. Ancak gece yarısı

larına doğru aile kendi kendine kalabilir, işte o sıcak aile ortamında **Berin Menderes**, gülerek eşine:

"Beyefendi" der. "Bir şey soracağım ama, lütfen hakikati bizden saklamayınız."

Menderes, "Rica ederim; neymiş sualiniz bakalım?" diye mukabele eder.

"Sualim şu" der Berin Menderes;

"Uçak tam düşerken, yani ölüme giderken ne düşünüyordunuz?"

İşle, buraya dikkat edelim ve kulak kesilerel dinleyelim. Çünkü bir eşsiz vefa duygusu ve yüksek bir asaletle karşı karşıyayız:

"Evet; çok iyi hatırlıyorum. Teyyare(uçak) hızla yere doğru düşerken, şunu düşündüm: Acaba ben bugün burada ölürsem Berin Hanım,Abdulhamid yâdigarlarının ev kirası ile maaşlarını ödemeye devam eder mi; etmez mi?"

"Ya kirayı ödersiniz!.."

Uçak kazası geçiren Menderes ölmez ama; bir yıl sonra , 27 mayıs 1960 'ta, Eskişehir''de vatanın imarına devam ederken bir darbe ile alınır ve hapse götürülür.gidiş o gidiş... Bundan sonra gelsin yalanlar, gitsin düzmeceler...

İşte o hengâmede, 3 haziran 1960 tarihinde Menderes'lerin evinin zili çalar.Kapıya gelen, Müşfika Hanım Sultan ile kızı Ayşe Osmanoğlu'nun oturdukları evin sahibi mühendistir.Her ay olduğu gibi kirayı almaya geçmiştir.

Mühendis, "Eğer kira ödenmeyecekse ev tahliye dilsin" der...

Vaziyet, kederler içindeki Berin Menders'e haber verilir.

"Mutlu" der oğluna Berin hanım,"Çık da bir iki ahababa git, bin beş yüz lira bulmaya çalış."

"Şunu sat ve gel"

Anne Menderes, çok müteessir olur ve o an sağ eli , sol eline gider.Usulca çıkardığı nişan yüzüğünü Mutlu'ya uzatır:

"Şunu bir kuyumcuya sat ve gel."

Yüzük bin sekiz yüz lira tutar. Onunla, ev sahibine kirası ödenir; ama **Adnan Menderes'in Berin Hanım** için paha biçilmez, kıymetteki yüzüğü de elden çıkar.

Berin Menderes, ölüme giderken bile, bu memlekete asırlarca hizmet etmiş bir ailenin idbar günlerinde kira ve maişetini düşünen bir aziz insanın hatırasına, fedakârlıkların en büyüğü ile sadık kalmıştı... Hem şimdi Berin Hanım da, onlar kadar olmasa bile, Müşfika Sultan ve Ayşe Sultan gibi ikbal değil, idbar günlerini yaşıyordu.

.....

Peki, bu iki Osmanlı hanımefendisi gerçeği öğrenebildiler mi?

Ne demişler? "**Acı haber çabuk işitilir.**" Acı haber çabuk işitildi ve acılar katmerleşerek büyüdü.

İşte Adapazarlı kuyumcu, bu yüzüğü üç yıl sonra tekrar **Berin Menderes'e** getirmişti...

Kuyumcu millet adına yüzüğün itibarını iade etmişti.Otuz yıl sonraysa Turgut Özal , devlet adına Menderes'in itibarını iade edecekti.

Bize bu toprakları vatan yapanların mekanları cennet olsun.

"İdbar" kelimesini mi soruyorsunuz? **İkbal'in** zıddı; İyi günlerden kötü günlere düşme...

* Tarih ve Medeniyet Dergisi, Nisan, 1994,shf. 41,45